

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва Сумського державного університету, **Семенова Андрія Юрійовича** на дисертаційну роботу здобувача ступеня доктора філософії галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка» **Миненка Сергія Володимировича** на тему: «Трансформація системи протидії легалізації кримінальних доходів в умовах діджиталізації національної економіки»

Актуальність теми дисертації.

На сьогодні, цифровізація національної економіки, як процес впровадження цифрових технологій у всі сфери суспільного життя з метою покращення ефективності, зменшення витрат та забезпечення сталого економічного зростання, стала однією з найбільш пріоритетних тенденцій у всьому світі, і Україна не є виключенням. Одним із головних напрямків цифровізації став розвиток інформаційно-мережевих технологій, що дозволяють створювати нові цифрові продукти та послуги, забезпечувати їх ефективний розподіл, підтримувати зв'язок між бізнесом та клієнтами, вдосконалювати процеси виробництва, зменшувати витрати та підвищувати якість продукції та послуг. У цьому контексті зростання цифрової економіки зумовлює й відповідний рівень цифровізації фінансового сектора, активне використання технологій яким дозволяє забезпечити безперебійний доступ до фінансових послуг, прискорити та спростити процеси міжнародних переказів й транзакцій, зменшити витрати на обслуговування клієнтів. Сучасні форми банкінгу (онлайн банкінг, мобільний банкінг, відкритий банкінг) та платіжних систем дозволяють отримати доступ до фінансових послуг у будь-якій точці світу, маючи лише смартфон та підключення до всесвітньої мережі Інтернет.

Разом з тим, зростання цифровізації фінансового сектора в умовах діджиталізації економіки зумовлює зростання й відповідних ризиків, що, по-перше, підривають довіру до розвитку цифрових фінансових послуг в країні, по-друге, негативно впливають на цілісність фінансової системи та здатність державних інституцій зберегти її керованість в контексті фінансової безпеки країни. Серед таких ризиків, найголовнішим є зростання злочинної діяльності, спрямованої на відмивання незаконно отриманих доходів, що вимагає вжиття комплексу заходів для протидії цим процесам. У цьому контексті, відзначимо в Україні наявність відповідного інституційного забезпечення: регулювання діяльності ринку фінансових послуг здійснюється Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів; збір та обробка інформації щодо випадків легалізації незаконно отриманих коштів реалізується Державною службою фінансового моніторингу; розслідування та доведення таких злочинів належить до відання Національного антикорупційного бюро України, Національної поліції та Служби безпеки України; справи, які містять обвинувачуваних та докази їх причетності

розглядаються відповідними судами. Хоча вищезазначена інституційна структура має ряд переваг й постійно удосконалюється, однак, враховуючи складність та соціально-економічне значення процесів протидії легалізації кримінальних доходів в умовах діджиталізації національної економіки, існує постійна потреба в удосконаленні механізму функціонування і розвитку відповідної системи, який, у період перманентної вітчизняної економічної кризи й воєнних дій може бути реалізований лише завдяки об'єктивній оцінці рівня ефективності розслідування злочинів легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, визначення ймовірності уникнення покарання за злочини, вчинені в різні проміжки часу, визначення сили та напрямку впливу цифровізації на ефективність боротьби зі злочинністю легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, визначення детермінант рівня кіберзлочинності, фінансової злочинності та легалізації злочинних доходів серед індикаторів фінансового нагляду, фондової біржі, банківської та страхової діяльності

Зв'язок роботи з державними чи галузевими науковими програмами, планами, темами.

Відповідно до загальнодержавних цільових програм, стратегій та планів дисертаційна робота корелює з «Програмою стратегічного розвитку Державної служби фінансового моніторингу України на період до 2024 року», «Основними напрямками розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації» та «Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року».

Дисертаційна робота Миненка С.В. є частиною держбюджетних науково-дослідних робіт «Національна безпека через конвергенцію систем фінансового моніторингу та кібербезпеки: інтелектуальне моделювання механізмів регулювання фінансового ринку» (номер д/р 0121U109559) та «Data-Mining для протидії кібершахрайствам та легалізації кримінальних доходів в умовах цифровізації фінансового сектору економіки України» (номер д/р 0121U100467), що виконуються в Сумському державному університеті. Окрім цього, результати дисертаційної роботи фрагментарно знайшли відображення у науково дослідних роботах номер д/р 0122U000778, 0121U100469, 0122U000783, 0122U000777.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації.

Дисертаційна робота Миненка С.В. містить якісно нові, економічно, логічно та математично обґрунтовані результати. Робота побудована на значній кількості даних, зібраних з офіційних джерел інформації. Було застосовано як загальнонаукові методи дослідження: наукової абстракції, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, метод порівнянь; так і спеціальні методи дослідження: метод визначення корисності на основі

функцій Стоуна-Гірі та моделі Кобба-Дугласа, моделювання на основі структурних рівнянь, сплайн-моделювання, метод побудови таблиць виживання та метод Каплана-Мейєра, методи нелінійного прогнозування, метод аналізу ієрархій Сааті, метод головних компонент та модель Раша.

Вдале застосування обраних методів дозволило сформулювати якісні обґрунтовані висновки.

Наукова новизна результатів дослідження.

Миненко С.В. у своїй дисертаційній роботі запропонував нові методологічні засади та методичний інструментарій для оцінки трансформаційних змін системи протидії легалізації кримінальних доходів в умовах діджиталізації національної економіки. Його дослідження має наукову новизну та включає наступні основні положення.

Вперше розроблено науково-методичний підхід до оцінки рівня ефективності розслідування злочинів легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, із застосуванням методу аналізу виживання Каплана-Мейєра. Визначено ймовірності уникнення покарання за злочини, вчинені в різні проміжки часу, що дало змогу виявити недоліки у функціонуванні слідчих органів України.

Методологічні засади дослідження трансформації системи протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом (індикатори регулювання ринку фінансових послуг, правоохоронної та судової діяльності) під впливом цифровізації (індикатори характеристики цифрових товарів і послуг та їх користувачів) удосконалено за допомогою засобів структурного моделювання, що допомогло визначити силу та напрямок впливу цифровізації на ефективність боротьби зі злочинністю легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Методологічний інструментарій для визначення детермінант рівня кіберзлочинності, фінансової злочинності та легалізації злочинних доходів (залежні змінні) серед індикаторів оцифрування, фінансового нагляду, фондової біржі, банківської та страхової діяльності (факторні змінні) було розроблено. покращений, який, на відміну від існуючих, реалізується шляхом побудови багатовимірних адаптивних регресивних MAR-сплайнів. Це дозволило виявити порогові значення, при яких факторні змінні набувають динаміки реального впливу на залежні змінні, а також врахувати мультиплікативні ефекти впливу факторних змінних.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувача.

Автор дисертації особисто проаналізував актуальні інформаційні джерела за темою дослідження, провів бібліометричний аналіз, визначив необхідні методи та підходи до вирішення поставлених задач.

Результати дослідження Миненка С.В. в тій чи іншій мірі опубліковані у 25 наукових працях, що складає загальним обсягом 25,70 друк. арк., з яких особистий внесок автора оцінюється у 9,93 друк. арк. Серед опублікованих наукових праць 2 підрозділи у колективних монографіях (одна з яких міжнародна), 15 статей у наукових фахових виданнях України, зокрема, 1 у

виданні що індексується наукометричною базою Web of Science та 2 статті в зарубіжних наукових виданнях, які індексуються наукометричною базою Scopus; 6 тезами доповіді на конференціях. У кінці кожного розділу автор наводить посилання на опубліковані праці, що якісно відображають матеріали відповідного розділу.

Таким чином, сукупність усіх публікацій, в яких були опубліковані результати дисертації відповідає вимогам п. 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44.

Апробація одержаних результатів.

Результати дисертації були апробовані та обговорені автором на шести науково-практичних конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів, зокрема: 55-ій Міжнародній науковій конференції «Економіка та соціальний розвиток» (м. Баку, Азербайджан, 2020 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Менеджмент, аудит та фінанси: стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Київ, Україна, 2021 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціо-економічні виклики» (м. Суми, Україна, 2020 р.), 5 та 6 Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України» (м. Суми, Україна, 2020-2021 рр.). Результати дослідження Миненка С.В. використовуються у навчальному процесі Сумського державного університету, зокрема під час викладання курсу «Програмне забезпечення математичного та статистичного аналізу»

Практичне значення отриманих результатів.

Результати дослідження сформовані автором у вигляді методичних розробок та практичних рекомендацій мають високу якість та можуть бути використані як органами державної влади так і органами місцевого самоврядування при формуванні політики чи стратегій протидії легалізації та діджиталізації. Відповідно до інституційної складової системи протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом результати дисертації будуть корисними для: Бюро економічної безпеки при формуванні підходів до розслідування фінансових злочинів та легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом; Державної служби фінансового моніторингу – при удосконаленні підходів до фінансового моніторингу, особливо в частині інтелектуалізації інформаційних систем виявлення ризикових транзакцій; Національним банком України – при формуванні нормативних актів та положень щодо контролю за обігом готівки та вироблення стратегії взаємодії між банками та органами держави в процесі протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом.

Структура та зміст дисертації.

Дисертація складається з трьох розділів, в яких викладені основні положення та наукові результати. У вступі до дисертації автором визначено актуальність теми дослідження, описано отриману наукову новизну, зв'язок дослідження з науково-дослідними роботами Сумського державного

університету, апробацію дослідження та практичне значення. Робота містить анотацію зі стислим описом дослідження та список наукових праць, в яких були опубліковані основні результати дослідження.

Розділ 1 дисертації присвячений аналізу теоретичних засад трансформації системи протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом. У даному розділі автор здійснює бібліографічний аналіз поняття «протидія легалізації доходів отриманих незаконним шляхом в умовах діджиталізації», досліджує еволюцію міжнародної системи протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом та її вплив на вітчизняну систему протидії легалізації незаконних доходів, проводить дослідження транспарентності органів публічної влади як складової системи протидії легалізації та вплив на неї цифровізації.

У розділі 2 автор зосереджується на визначенні методичних засад оцінювання ролі діджиталізації в системі протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом. Здійснює дослідження місця та значення діджиталізації в системі протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, проводить оцінку взаємозв'язків між детермінантами процесу легалізації кримінальних доходів та визначає імпульси активізації фінансових злочинів та легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом, які були спричинені цифровізацією економіки.

У розділі 3 автор розробляє методичні засади реформування національної системи протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом в контексті діджиталізації суспільства. У межах розділу розглядаються питання ефективності інституційних змін системи протидії легалізації доходів одержаних незаконним шляхом, прогнозування ефективності каналів протидії легалізації незаконних доходів та пропонується автором дорожня карта реформ національної системи протидії легалізації доходів одержаних незаконним шляхом.

Сформульовані автором висновки узагальнюють отримані результати. Список використаних джерел складається із 180 найменувань (123 з яких англійською мовою), викладених в алфавітному порядку на 21 сторінці. Дисертація викладена на 148 сторінках, містить 15 таблиць, 36 рисунків та 5 додатків.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності.

Дисертація написана українською мовою, з послідовним логічним викладенням матеріалу та застосуванням наукового стилю написання.

За результатами перевірки дисертаційної роботи Миненка С.В. на наявність ознак академічного плагіату встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових та ілюстративних запозичень; навмисних спотворень не виявлено. Звідси можна зробити висновок про відсутність порушень академічної доброчесності.

Відповідність фаху.

Дисертація Миненка С.В. за змістом поставлених завдань та відповідно до використаних методів дослідження, які вирішують конкретні наукові

завдання, отриманими результатами та теоретичною і практичною значимістю відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Недоліки дисертації що до їх змісту та оформлення.

Загальне враження від дисертації Миненка Сергія Володимировича позитивне, принципів недоліків, які стосуються структури, змісту, обсягу, оформлення, наукового, теоретичного та практичного значення немає, однак є окремі зауваження:

1. Пункт 1.2 еволюцію підходів до протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом варто було б додатково розглянути в контексті цифровізації, особливо протягом останніх 10-ти років.

2. При розгляді кореляційних зв'язків між цифровізацією та характеристиками органів публічного управління у пункті 1.3 дослідження варто було б доповнити аналізом кореляції з третьою групою показників, які характеризують легалізацію незаконних доходів чи протидію їх легалізації для кількісної характеристики зв'язку між факторами. Оскільки ці зв'язки охарактеризовано теоретично.

3. Доцільно було б візуалізувати кусково-лінійні моделі регресії, побудовані на основі MAR-сплайнів (пункт 2.3 формули 2.10, 2.11, 2.12). Оскільки числові значення в експоненційній формі зручні для прогнозування та проведення програмних розрахунків, однак для інтерпретації не є зручними. Тому візуалізація у вигляді графіків чи діаграм підсилила б аналіз наукового результату даного пункту.

Окремо, виникли питання до Сергія Володимировича, на які хотілося б отримати відповіді:

1. Під час дослідження місця та значення діджиталізації в системі протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, а саме побудови функції корисності було обрано як результативний показник «Частка направлених до суду обвинувальних актів у загальній кількості кримінальних правопорушень, за якими проводилось досудове розслідування у відповідний період». Чому саме цей показник, а не кількість судових вироків чи сума повернутого до держави майна?

2. Який саме критерій використано для вибору кількості факторів, що розглядаються при застосуванні методу головних компонент у процесі розробки науково-методичного підходу до прогнозування ефективності каналів протидії легалізації кримінальних доходів?

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Миненка Сергія Володимировича на тему «Трансформація системи протидії легалізації кримінальних доходів в умовах діджиталізації національної економіки», яка виконана в Сумському державному університеті є самостійним повноцінним науковим дослідженням, яке характеризується науковою новизною у сфері протидії легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом. Достовірність отриманих результатів забезпечується фактичними висновками, отриманими на основі застосування сучасних методів дослідження та ґрунтовного апарату економіко-математичного

моделювання. За актуальністю визначеної проблеми та новизною отриманих результатів, обсягами, рівнем обґрунтувань та відповідності поставленим завданням дисертація Миненка Сергія Володимировича відповідає відповідним вимогам до рівня наукової кваліфікації здобувача.

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація на тему «Трансформація системи протидії легалізації кримінальних доходів в умовах діджиталізації національної економіки» відповідає вимогам Постанови Кабінету міністрів України №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 22 січня 2022 року.

Рецензент:

к.е.н., доцент, доцент
кафедри фінансових технологій
і підприємництва
Сумського державного університету

А. Ю. Семенов

